

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

У статті обґрунтовано необхідність упровадження неперервної освіти в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства. Проаналізовано інноваційне явище та розглянуто його принципи, які мають покращити умови підготовки молодих фахівців і підвищити їх конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках праці з огляду на плани щодо інтеграції в європейське соціокультурне середовище. Підкреслено переваги інновації, які дають змогу підвищувати рівень освіти кожного індивідуума незалежно від його віку. Розглянуто проблеми, що виникають на шляху впровадження неперервної освіти в закладах інноваційного типу, та форми їх подолання на прикладі ХГУ НУА, який розробив свою концепцію й успішно її впроваджує протягом 20 років свого існування.

Ключові слова: соціокультурне середовище, неперервна освіта, інтеграційний процес, конкурентоспроможність, інноваційний підхід, педагогіка неперервної освіти, освітні програми.

На сучасному етапі освіта відіграє важливу роль у соціальній адаптації особистості в суспільстві. На зміну техніці й технології, інформатизації приходять ера освіти. Сучасна освіта набуває яскраво вираженого соціально-інноваційного характеру. На перше місце виходить неперервна освіта особистості. Неперервна освіта – це сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської та моральної зрілості. Для кожної людини неперервна освіта є процесом формування й задоволення її пізнавальних запитів та духовних потреб, розвитку задатків і здібностей у мережі державно-суспільних навчальних закладів та шляхом самоосвіти.

Мета статті – обґрунтувати необхідність упровадження неперервної освіти в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства, що має покращити умови підготовки молодих фахівців та підвищити їх конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках праці з огляду на плани інтеграції в європейське соціокультурне середовище.

Для початку нового тисячоліття характерні глибокі зміни в усіх сферах діяльності суспільства, у тому числі у сфері освіти. Однією з його особливостей є вихід за межі відносин “держава – освіта”. Ринок починає диктувати свої правила гри, і це змушує освіту перебудовувати свої порядки. Сучасний ринок праці стимулює освіту до перегляду своєї ролі в період актуалізації конвертації дипломів, у зв’язку з проблемою “багаторівневої освіти”.

Сучасна соціокультурна ситуація в Україні вказує на нагальну потребу реалізації принципів неперервності освіти в країні.

Неперервна освіта – це постійний розвиток людини, діяльність, спрямована на отримання знань; набуття вмінь і навичок; вдосконалення

себе впродовж усього життя. У сучасних умовах найважливішою характеристикою безперервної освіти є те, що вона стає життєвим інструментом, який допомагає людині ефективно долати кризові, професійні й життєві ситуації, тобто неперервна освіта – це розвиток здатності суб'єкта навчатися, адекватно сприймати дійсність, що оточує його [5].

Концепція безперервної освіти як сучасна альтернативна система поглядів на розвиток освітньої практики передбачає:

- навчальну діяльність людини як невід'ємну й природну частину його способу життя;
- більш раціональний розподіл періодів навчання в поєднанні з трудовою діяльністю людини впродовж усього її життя;
- розподіл освіти на базову та на професійну;
- набуття необхідних умінь, навичок, знань у міру виникнення потреби в них;
- необхідність цілісного й узгодженого перетворення всіх ступенів освітніх сходів і їх доповнення новими східцями, розрахованими на всі періоди життя [3].

Необхідно пам'ятати про те, що освіту завжди розглядати як один із важливих чинників соціальної адаптації індивідуума в суспільстві. У зв'язку із цим роль неперервної професійної освіти, що оперативіно реагує на запити суспільства, важко переоцінити. Неперервне професійне утворення на сучасному етапі розвитку, незважаючи на успіхи його реорганізації, які вже існують, стикається з низкою проблем, що вимагають невідкладного вирішення.

Першою проблемою є нездатність державної системи професійної освіти оперативіно реагувати на вимоги, які динамічно змінюються, щодо якості підготовки фахівців нового покоління.

Другою проблемою є відмінність між традиційними підходами до формування змісту професійної освіти та інноваційними, які передбачають максимальне врахування вимог сучасних освітніх стандартів професійної освіти й розвитку особистості.

Третьою проблемою є відсутність достатньої кількості освітніх установ неперервної освіти, що відповідають запитам певних соціальних груп населення та задовольняють їхні потреби в неперервній професійній освіті.

І, нарешті, це проблеми частини професійно-педагогічного співтовариства в побудові й реалізації власних інноваційних освітніх практик, які обмежуються діючою традиційною системою професійної освіти на кожному її етапі.

Розв'язання цих проблем можливе на основі побудови нової гнучкої структури освіти, здатної більш оперативіно реагувати на зміни й запити соціокультурного середовища, визначення змісту неперервної освіти з урахуванням поставлених цілей. Саме ці цілі є об'єктом вивчення науки [1].

Фундаментальною основою для модернізації й функціонування сучасної системи освіти є педагогіка неперервної освіти. Зв'язки педагогіки

неперервної освіти із соціологією, історією, економікою, політикою, менеджментом та іншими науками створюють міцну теоретичну основу, що дає змогу розкрити суть неперервної освіти, її закономірності, форми та методи.

Предметом педагогіки неперервної освіти є закономірності функціонування й розвитку особистості в процесі навчання, виховання та соціалізації індивідуума впродовж усього життя. Функції педагогіки неперервної освіти зумовлені принципами, що лежать в основі цього наукового напрямку, такими як: науковість, інтеграція, диференціація, послідовність, координація, діалогізм тощо.

Принцип науковості забезпечує розвиток педагогіки неперервної освіти теоретично обґрунтованими й практично апробованими методами навчання та виховання. Цей принцип сприяє оволодінню вмінням аналізувати й прогнозувати поведінку кожного суб'єкта педагогічного процесу.

Принцип інтеграції в педагогічному процесі відображає зв'язок між змістом, формами й методами неперервної освіти, забезпечує стан зв'язаності як усередині, так і між елементами педагогічного процесу. Інтеграція дасть змогу забезпечити спадкоємність у змісті освітніх програм, зумовлюючи тим самим можливість досягти якісних результатів неперервної освіти.

Принцип диференціації передбачає створення умов для прояву індивідуальних особливостей людини, а також призводить до поділу системи неперервної освіти на окремі етапи з їх специфічними ознаками.

Принцип спадкоємності є одним з необхідних у педагогіці неперервної освіти. Суть спадкоємності полягає в збереженні елементів системи неперервної освіти або окремих її характеристик під час переходу до нового стану. Таким чином, на основі спадкоємності накопичуються факти для аналізу, регулювання й планування розвитку особистості, виникає можливість вивчення спадкоємності по лінії: дошкільна освітня установа – школа – коледж – університет – підвищення кваліфікації тощо.

Принцип координації допомагає вивчати й використовувати особливості механізму взаємодії суб'єктів неперервної освіти в усіх ланках педагогічного процесу. Координація спрямована на досягнення головної мети – формування ціннісного ставлення особи до неперервної освіти.

Принцип діалогізму передбачає рівноправну співпрацю й взаємодію між тим, хто навчає, і тим, кого навчають.

Поділ принципів не є абсолютним, оскільки всі вони нерозривно пов'язані між собою й зумовлюють ефективне їх функціонування та педагогіки неперервної освіти в цілому [6].

Таким чином, педагогіка неперервної освіти є відносно самостійним напрямом серед педагогічних наук, що має специфічні предмети дослідження, принципи й завдання, і виконує в науці та практичній діяльності певні функції.

До основних компонентів системи неперервної освіти належать освітні програми, освітні структури, механізми фінансування й управління, соціальне середовище.

Головною метою неперервної освіти є підвищення якості освіти, активізація громадянської позиції індивіда, забезпечення конкурентоспроможності індивіда на ринку праці.

Основними завданнями неперервної освіти є:

- створення умов для всебічного, гармонійного розвитку кожної людини, незалежно від віку й становища, з урахуванням її індивідуальних здібностей, мотивів, інтересів і ціннісних установок;
- зміна професійної кваліфікації працівників;
- підвищення загального рівня освіти й культури людей;
- забезпечення адаптації освітніх установ та випускників до соціальних, економічних і культурних запитів суспільства та змін на ринку праці;
- створення університетських комплексів;
- розвиток інноваційної діяльності освітніх установ і НДІ, створення та розвиток галузевої інфраструктури;
- створення умов та розширення можливостей для реалізації великих програм і проектів освітнього, соціально-економічного, соціокультурного й технологічного характеру, що мають, регіональний, міжрегіональний і галузевий статус, активізація наукових досліджень та інноваційної діяльності;
- забезпечення єдності освітнього процесу;
- тісна інтеграція науки, освіти й промисловості.

Таким чином, педагогіка неперервної освіти дасть змогу розробити нові шляхи вдосконалення системи освіти в цілому й окремої особи зокрема.

Концепція неперервної освіти в XXI ст. є, по суті, єдиною здатною адекватно відповідати на виклики світу, що постійно змінюються.

Суб'єктом неперервної освіти є навчальний заклад, який хоче й може еволюціонувати в напрямі реалізації ідеології безперервної освіти, що заснована на принципі “навчання протягом усього життя”.

Таким суб'єктом є Харківський гуманітарний університет “Народна українська академія”. У цьому вищому навчальному закладі більше ніж 20 років триває експеримент з розробки та впровадження в освітню практику Харківського регіону і України в цілому оригінальної моделі неперервної освіти.

Під керівництвом ректора університету та ідейного натхненника проекту, професора В. І. Астахової колектив ХГУ “НУА” впроваджує на практиці та пропагує ідеї неперервної освіти. На базі університету створена авторська модель неперервної освіти, що охоплює контингент учнів у віці від 4 до 60 років.

Це дає змогу отримувати малюкам знання й набувати навичок у дитячій школі раннього розвитку, продовжити пізнання світу в спеціалізованій економіко-правовій школі, випускники якої здобувають вищу освіту на факультетах університету [3].

Після завершення навчання в магістраті студенти мають можливість продовжити навчання в аспірантурі або здобути другу спеціальність. В університеті створено умови для всіх, хто бажає реалізовувати своє конституційне право на освіту впродовж усього свого життя, включаючи на-

віть таку категорію населення, як пенсіонери. Будучи першими в розробці національної концепції неперервної освіти та втілені в життя її практичних результатів, ХГУ “НУА” створив і використовує в реалізації експерименту такі структури, як центр науково-гуманітарної інформації, лабораторія планування кар’єри, лабораторія проблем вищої школи, лабораторія вивчення культурно-освітнього середовища тощо.

Висновки. Приєднання України до Болонського процесу сьогодні означає не лише серйозну реорганізацію звичної схеми навчання на всіх етапах від дошкільної до вищої освіти, а й досить глибоке переосмислення методики навчання.

Результати експерименту дають змогу зробити висновок про те, що неперервна освіта стає єдиним визначальним чинником оновлення системи освіти України. Вона сприяє підвищенню якості освіти країни та її успішній інтеграції в європейську спільноту.

Список використаної літератури

1. Аветисян П. С. Европеизация образования как инновационный фактор формирования единого образовательного пространства СНГ [Электронный ресурс] / П. С. Аветисян. – Режим доступа: http://www.rau.am/downloads/Vestnik2_07/avetisyan.pdf.
2. Астахова Е. В. Гуманитаризация образования в условиях дегуманизации общества: противоречия, требующие осмысления / Е. В. Астахова // Вчені зап. Харк. гуманітар. ун-ту “Нар. укр. акад.”. – Харків, 2011. – Т. 17. – С. 23–30.
3. Выпускник вуза в современном социокультурном пространстве : монография [Электронный ресурс] / под общ. ред. Е. А. Подольской ; [авт. кол.: Е.А. Подольская и др.]. – Режим доступа: <http://dspace.nua.kharkov.ua:8080/jspui/handle/123456789/29>.
4. Ильин Г. Л. Философия образования (идея непрерывности) / Г. Л. Ильин. – Москва : Вуз. кн., 2002. – 223 с.
5. Непрерывное образование как принцип функционирования современных образовательных систем (первый опыт становления и развития в Украине) : монография / Нар. укр. акад.; под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков : Изд-во НУА, 2011.
6. Ломакина Т. Ю. Современный принцип развития непрерывного образования / Т. Ю. Ломакина. – Москва : Наука, 2006. – 219 с.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2014.

Яриз Е. М. Реализация принципов непрерывного образования в условиях современной социокультурной среды на Украине

В статье раскрывается необходимость внедрения принципов непрерывного образования в Украине на современном этапе развития общества. Анализируется инновационное явление и рассматриваются его принципы, которые, должны повысить качество подготовки и конкурентоспособность молодых специалистов как на внутреннем так и на внешнем рынке труда, учитывая планы интеграции Украины в европейскую социокультурную среду. В статье подчеркиваются преимущества инновации, которая предоставляет возможность повышать уровень образования каждого индивидуума независимо от его возраста. Рассматриваются проблемы, которые возникающие на пути внедрения непрерывного образования в заведениях инновационного типа, и формы их преодоления на примере ХГУ НУА, который разработал свою концепцию непрерывного образования и успешно внедряет её в течение 20 лет своего существования.

Ключевые слова: *социокультурная среда, непрерывное образование, интеграционный процесс, конкурентоспособность, инновационный подход, педагогика непрерывного образования, образовательные программы.*

Yariz E. The Realization of Principles of Lifelong Education in Terms of Modern Socio-Cultural Environment of Ukraine

The article deals with the foundational principles of lifelong education and the necessity of their implementation in Ukraine on the modern stage of society development.

The phenomenon was analyzed and its advantages, which, according to the author, must improve the quality of young specialists preparation and increase their competitiveness as on the internal as on the external labor-market, taking into account the plans of integration into European socio-cultural environment were considered.

At the present time, the education is a means, necessary for the social adaptation of a person. Instead of machines, technologies and informatization comes education. It becomes obvious that everything will depend on cultural level of a person and on the level of education and creative skills. Very often, education is identified as tuition and education by itself if often identified as acquisition of knowledge. Sometimes, education also includes emotional-volitional sphere: readiness and competence to dispose acquired knowledge. The modern education obtains prominent social-innovative character. The lifelong education of a person stands on the first place.

The article underlines the advantages of the innovation that give possibility to elevate the educational level of each person independently from age.

The author studies the problems that appear while implementing the principles of lifelong education in institutions on the example of KUH PUA, which has prepared and successfully implemented a uniquely designed conception of lifelong education during 20 years of its existence.

Key words: *socio-cultural environment, lifelong education, integration process, competitiveness, innovative approach, lifelong education pedagogy, educational programs*